

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДВНЗ «ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА»**

Навчально-науковий Інститут мистецтв

Кафедра образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва та реставрації

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

КРИТИКА ТВОРІВ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

Освітня програма **«Образотворче мистецтво»**

Спеціальність **023 «Образотворче мистецтво,
декоративне мистецтво, реставрація»**

Галузь знань **02 Культура і мистецтво**

Затверджено на засіданні кафедри
Протокол №6 від 12 січня 2022 р.

ЗМІСТ

1. Загальна інформація
2. Анотація до курсу
3. Мета та цілі курсу
4. Результати навчання (компетентності)
5. Організація навчання курсу
6. Система оцінювання курсу
7. Політика курсу
8. Рекомендована література

1. Загальна інформація	
Назва дисципліни	Критика творів образотворчого мистецтва
Викладач (-і)	Дяків Олена Василівна, доц., канд. мистецтв. кафедри образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва та реставрації
Контактний телефон викладача	Дяків Олена Василівна 0987669569
Е-mail викладача	Дяків Олена Василівна olena.dyakiv@pnu.edu.ua
Формат дисципліни	Очний / Заочний
Обсяг дисципліни	3 кредити ЄКТС, 90 год.
Посилання на сайт дистанційного навчання	http://www.d-learn.pu.if.ua
Консультації	Консультації проводяться відповідно до Графіку індивідуальних занять зі студентами, розміщеному на інформаційному стенді кафедри Також консультації проводяться шляхом онлайн та офлайн.
2. Анотація до навчальної дисципліни	
<p>Навчальна дисципліна “Критика творів образотворчого мистецтва” направлена на опрацювання студентами світової історії теорією мистецтвознавства в цілому і, зокрема образотворчого мистецтва періоду першої половини ХХ ст.</p> <p>Навчальний курс дисципліни складається з модулів, що є логічним продовженням один одного. Теми навчальної дисципліни містять інформацію спрямовану на пізнання складних та багатограних процесів філософсько-мистецької критики, що виникла як наслідок суспільно-економічних та історичних змін. Культурний феномен розвитку нового мистецького бачення світу втілюється в течіях та концепціях митців, філософів, критиків мистецтвознавства, які представили аналіз мистецтва засобами критичного мислення та емоційного сприйняття. Важливим у вивченні теорії мистецтв є розгляд всіх напрямів, і зокрема всесвітнього образотворчого мистецтва, в якому аналізуються художні ознаки творів. Детальне ознайомлення студентів з мистецтвознавчою теорією початку ХХ ст. розширює світоглядне уявлення про методи та підходи критики мистецтва активно розвивається і в наш час та стає передумовою розвитку сучасної мистецтвознавчої думки.</p> <p>Програма навчальної дисципліни складається з таких <u>змістових модулів</u>:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Елементи мистецтвознавства: теорія мистецтва, історія мистецтва. 2. Критика мистецтв. <p>Теми першого змістового модуля (№1. Теорія та історія мистецтва (Платон, Арістотель, Карачі, Вазарі, Вінкельман, Дідро, Буркхардт) №2. Періодизація історії образотворчого мистецтва, №3. Методи теорії мистецтвознавства (іконографічний, іконологічний, метод Вельфліна, формально-стилістичний аналіз), №4. Роль Вазарі у становленні мистецтва, №5. Мистецтвознавча спадщина Дідро, №6. Концепція античного мистецтва Вінкельмана, №7. Мистецтвознавча спадщина Караччі або Платона.) означають – проблеми розуміння форми у зображувальній системі; незалежність мистецтва від повсякденного життя; розкриття характеру трансформації художніх форм; висування нової концепції художнього розвитку, що пов’язує історичну еволюцію мистецтва з розвитком духовного життя суспільства; аналізуються ступені інтерпретації твору за Панофським: до іконографічна, іконографічна та іконологічна; тлумачення твору як цілісного феномена; основні категорії фрейдизму та їх застосування до аналізу мистецтва (розробка концепції сновидіння та проведення паралелі між сном і художньою творчістю); соціал-демократична думка та передумови виникнення соціології мистецтва (соціологія мистецтва про проблему сприйняття профанного і елітарного у візуальній культурі ХХ ст.); філософськи напрямки сучасності та зміна інтерпретаційних їх у мистецтвознавстві (семіотика мистецтва).</p> <p>У темах поставлені ключові проблеми критики мистецтвознавства в процесах новітніх художніх та соціально-культурних змін ХХ ст. Дослідження творів митців минулого і сучасності відбувається на основі наукових теорій Адольфа фон Гільдебрандта, Конрада Фідлера, Генріха Вельфліна, М. Дворжаком, Ервіна Панофського, Ганса Зедльмайра та інших.</p> <p>В темах другого змістового модуля (№1 Історичний досвід розвитку вітчизняного і зарубіжного мистецтва, №2. Формальна школа мистецтвознавства, №3. Формально-стилістичний аналіз творів образотворчого мистецтва за Вельфліном, №4. Аналіз художньої форми А.Гільдебрандтом, №5. Залежність форми від кольору у К. Малевича, №6. Головні положення кольорових теорії В. Кандинського,</p>	

№7. Феноменологічний підхід до аналізу художньої форми.) пропонується вивчення складових частин критичного аналізу, досвіду роботи художників-модерністів з кольором та формою. Уміння вести мистецтвознавчий аналіз базується на наукових парадигмах укладених у ХХ ст., тому важливо для сучасної критики творів образотворчого мистецтва розуміти принципи та особливості аналізу форми, композиції, колориту тощо.

В результаті вивчення дисципліни студенти повинні займатись розробкою конкретно-теоретичних і науково-виробничих завдань: визначити шляхи проведення мистецтвознавчого аналізу видів образотворчого мистецтва (архітектури, скульптури, живопису, графіки) Прикарпаття; навчитись користуватись мистецтвознавчими концепціями для розкриття характеру трансформації художніх форм зображення образотворчого мистецтва; здійснювати розгляд творів образотворчого мистецтва у контексту змін сучасного мистецтва; виявляти процеси появи, розвитку і згасання образотворчого мистецтва Прикарпаття.

Навчальна дисципліна направлена на розкриття сучасного стану розвитку критики образотворчого мистецтва Прикарпаття в структурі мистецтвознавчих процесів. А тому розширюється база знань студентів, що займаються професійною творчістю.

3. Мета та цілі навчальної дисципліни

Метою вивчення навчальної дисципліни “Критика творів образотворчого мистецтва” є світова теорія мистецтв та застосування її положень у практичній діяльності. В процесі навчання та здобуття знань студент виконує завдання, що в свою чергу веде до оприлюднення авторського бачення мистецьких проблем в історико-культурологічних процесах розвитку Прикарпаття.

Підготовка студентів до професійної мистецтвознавчої критики передбачає осмислення розвитку мистецтва різних історичних періодів, а також ще достатньо не висвітленого аспекту сучасних трансформацій образотворчого мистецтва Прикарпаття. Тому вивчення закономірностей створення мистецьких творів, їх художніх особливостей є основною метою навчальної дисципліни “Критика творів образотворчого мистецтва”

Формування художньої виразності образотворчого мистецтва дозволяє провести аналіз творчості відомих майстрів краю. Визначити роль образотворчого мистецтва, як чинника творення матеріально-естетичного середовища в тенденціях розвитку загальноукраїнської культури.

Відповідно до мети поставлено основні цілі, а саме в опануванні теорії мистецтвознавства і формуванні практичних навичок критики мистецьких творів Прикарпаття.

Лекційний матеріал навчальної дисципліни направлений на розкриття теорії критики мистецтва, яка сформувався у європейських мистецтвознавчих школах. Два модулі передбачають опрацювання п’яти лекцій та десяти практичних занять, що тематично взаємозв’язані між собою. Студентам пропонується заглибитись у розгляд теоретичних питань з метою розширити коло знань з критики мистецтва, що сприятиме визначенню орієнтирів власного розвитку індивідуума. При цьому важливою є необхідність володіти базисними знаннями, освоєння мистецтвознавчого досвіду минулих поколінь та на цій основі розвивати авторську думку та володіти поняттями та термінами критики мистецтв.

Практичні заняття ґрунтуються на проведенні аналізу: методів теорії мистецтвознавства (іконографічний, іконологічний, метод Вельфліна, формально-стилістичний аналіз), ролі Вазарі у становленні мистецтва, мистецтвознавчій спадщині Дідро, концепції античного мистецтва Вінкельмана, мистецтвознавчої спадщина Караччі та Платона, формально-стилістичному аналізі творів образотворчого мистецтва за Вельфліном, аналізі художньої форми А.Гільдебрандом, залежності форми від кольору у К. Малевича, положення кольорових теорії В. Кандинського, феноменологічного підходу до критики художньої форми творів образотворчого мистецтва. Для цього пропонується застосовувати аналітичні вміння аналізу художньої якості творів мистецтва, зокрема композиції, технологічних прийомів, що дозволяють розглянути ідейний задум митців. В практичних роботах студенти під керівництвом викладача працюють над вивченням проблем критики творів образотворчого мистецтва, аналізують, описують, визначають належність до стилю та висловлюють власні міркування у формі наукової доповіді. Відповідно до обраного предмету або об’єкту образотворчого мистецтва практичне опрацювання здійснюється за “планом аналізу твору образотворчого мистецтва”: назва твору, вид, тема твору, стиль, період створення, сюжет, зміст твору, композиція, колорит, техніка виконання, аналіз деталей, власні міркування щодо художніх особливостей, інтерпретація.

Таким чином курс навчальної дисципліни у формах проведення лекційних та практичних занять спрямований на розкриття у студента критичного мишлення та здатності проводити наукове дослідження для поглиблення знань з проблем критики творів образотворчого мистецтва Прикарпаття.

4. Результати навчання (компетентності)

Відповідно до вимог освітньої програми здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти у результаті вивчення навчальної дисципліни “Критика творів образотворчого мистецтва” повинні бути сформовані наступні компетентності:

Загальні компетентності

1. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).
2. Вміння виявляти, ставити та розв’язувати проблеми.
3. Здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (з експертами з інших галузей знань/видів економічної діяльності).
4. Здатність працювати в міжнародному контексті.
5. Здатність розробляти та керувати проектами.
6. Здатність діяти соціально відповідально та свідомо.
7. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

Спеціальні (фахові, предметні) компетентності

1. Здатність переосмислювати базові знання, демонструвати розвинену творчу уяву, використовувати власну образно-асоціативну мову при створенні художнього образу.
2. Здатність трактувати формотворчі мистецькі засоби як відображення історичних, соціокультурних, економічних і технологічних етапів розвитку суспільства.
3. Здатність забезпечити захист інтелектуальної власності на твори образотворчого мистецтва.
4. Здатність формувати мистецькі концепції на підставі проведення дослідження тих чи інших аспектів художньої творчості.
5. Володіння теоретичними і методичними засадами навчання та інтегрованими підходами до фахової підготовки майстрів образотворчого мистецтва, планування власної науково-педагогічної діяльності.
6. Здатність до використання сучасних інформаційно-комунікативних технологій в контексті проведення мистецтвознавчих та реставраційних досліджень.
7. Здатність створювати затребуваний на художньому ринку суспільно значущий продукт образотворчого мистецтва.
8. Здатність до організації та проведення науково-дослідної роботи у різних аспектах (історичний, теоретичний, практичний).
9. Здатність до визначення ефективності та апробації сучасних теоретичних підходів та концепцій інтерпретації культурно-мистецьких феноменів і процесів.
10. Здатність володіти категоріальним апаратом, методологією.
11. Представляти формотворчі мистецькі засоби як відображення історичних, соціокультурних, економічних і технологічних етапів розвитку суспільства.
12. Критично осмислювати теорії, принципи, методи та поняття з різних предметних галузей для розв’язання завдань і проблем у галузі образотворчого мистецтва.
13. Застосовувати сучасні інформаційно-комунікаційні технології в освітній та музейній справах.
14. Володіти фаховою термінологією, науково-аналітичним апаратом, проводити аналіз та систематизацію фактологічного матеріалу та методикою проведення наукових досліджень.
15. Визначати мету, завдання та етапи мистецької, реставраційної, дослідницької та освітньої діяльності, сприяти оптимальним соціально-психологічним умовам для якісного виконання роботи.
16. Володіти базовими методиками захисту інтелектуальної власності; застосовувати правила оформлення прав інтелектуальної власності.
17. Застосовувати у мистецькій та дослідницькій діяльності знання естетичних проблем образотворчого мистецтва, декоративного мистецтва, реставрації, основних принципів розвитку сучасного візуального мистецтва.
18. Володіти знаннями до визначення ефективності та апробації сучасних теоретичних підходів та концепцій інтерпретації феноменів культурно-мистецьких процесів.

19. Представляти результати діяльності у науковому та професійному середовищі в Україні та у міжнародному професійному середовищі.
20. Вибудовувати якісну та розгалужену систему комунікацій, представляти результати діяльності у вітчизняному та зарубіжному науковому і професійному середовищі.
21. Застосовувати методологію наукових досліджень у процесі теоретичного і практичного аналізу; дотримуватися принципів академічної доброчесності; узагальнювати результати дослідження та впроваджувати їх у мистецьку практику; виявляти практичні та теоретичні особливості наукової гіпотези.
22. Планувати професійну діяльність у сфері образотворчого мистецтва відповідно до потреб і запитів суспільства та ринку.

5. Організація навчання

Обсяг навчальної дисципліни

Вид заняття	Загальна кількість годин
лекції	10
практичні заняття	20
самостійна робота	60

Ознаки курсу

Семестр	Спеціальність	Курс (рік навчання)	Нормативний / вибірковий
3	023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація	2 курс другого (магістерського) рівня	вибірковий

Тематика курсу

Тема, план	Форма заняття	Література	Завдання, год.	Вага оцінки	Термін виконан ня
------------	---------------	------------	-------------------	-------------	-------------------------

Модуль I. Елементи мистецтвознавства: теорія мистецтва, історія мистецтва.

Тема №1. Теорія та історія мистецтва (Платон, Арістотель, Карачі, Вазарі, Вінкельман, Дідро, Буркхардт).	л.	1-33 з переліку рекомендованої літератури	4 год. л.	Згідно системи оцінювання курсу	Згідно робочої програми навчальної дисципліни
Тема №2. №2. Періодизація історії образотворчого мистецтва.	л.	1-33 з переліку рекомендованої літератури	2 год. л.	Згідно системи оцінювання курсу	Згідно робочої програми навчальної дисципліни
Тема №3. Методи теорії мистецтвознавства (іконографічний, іконологічний, метод Вельфліна, формально-стилістичний аналіз).	практ.	1-33 з переліку рекомендованої літератури	2 год. практ.	Згідно системи оцінювання курсу	Згідно робочої програми навчальної дисципліни

Тема №4. Роль Вазарі у становленні мистецтва.	практ.	1-33 з переліку рекомендованої літератури	2год. практи.	Згідно системи оцінювання курсу	Згідно робочої програми навчальної дисципліни
Тема №5 Мистецтвознавча спадщина Дідро.	практ.	1-33 з переліку рекомендованої літератури	2год. практи.	Згідно системи оцінювання курсу	Згідно робочої програми навчальної дисципліни
Тема №6. Концепція античного мистецтва Вінкельмана.	практ.	1-33 з переліку рекомендованої літератури	2год. практи.	Згідно системи оцінювання курсу	Згідно робочої програми навчальної дисципліни
Тема №7. Мистецтвознавча спадщина Караччі або Платона.	практ.	1-33 з переліку рекомендованої літератури	2год. практи.	Згідно системи оцінювання курсу	Згідно робочої програми навчальної дисципліни
Модуль II. Критика мистецтв.					
Тема № 1. Історичний досвід розвитку вітчизняного і зарубіжного мистецтва.	л.	1-33 з переліку рекомендованої літератури	2 год. л.	Згідно системи оцінювання курсу	Згідно робочої програми навчальної дисципліни
Тема № 2. Формальна школа мистецтвознавства.	л.	1-33 з переліку рекомендованої літератури	2 год. л.	Згідно системи оцінювання курсу	Згідно робочої програми навчальної дисципліни
Тема № 3. Формально-стилістичний аналіз творів образотворчого мистецтва за Вельфліном.	практ.	1-33 з переліку рекомендованої літератури	2 год. практи.	Згідно системи оцінювання курсу	Згідно робочої програми навчальної дисципліни

					ної дисципліни
Тема № 4. Аналіз художньої форми А.Гільдебрандтом.	практ.	1-33 з переліку рекомендованої літератури	2 год. практи.	Згідно системи оцінювання курсу	Згідно робочої програми навчальної дисципліни
Тема № 5. Залежність форми від кольору у К. Малевича.	практ.	1-33 з переліку рекомендованої літератури	2 год. практи.	Згідно системи оцінювання курсу	Згідно робочої програми навчальної дисципліни
Тема № 6. Головні положення кольорових теорії В. Кандинського.	практ.	1-33 з переліку рекомендованої літератури	2 год. практи.	Згідно системи оцінювання курсу	Згідно робочої програми навчальної дисципліни
Тема №7. Феноменологічний підхід до аналізу художньої форми.	практ.	1-33 з переліку рекомендованої літератури	2 год. практи.	Згідно системи оцінювання курсу	Згідно робочої програми навчальної дисципліни

6. Система оцінювання курсу

Загальна система оцінювання курсу	<p>Загальна система оцінювання навчальної дисципліни є уніфікованою в межах Навчально-наукового Інституту мистецтв та здійснюється відповідно до Положення про організацію освітнього процесу та розробку основних документів з організації освітнього процесу в ДВНЗ “Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника” та Порядку організації та проведення оцінювання успішності студентів.</p> <p>В третьому семестрі здійснюється:</p> <p>поточний контроль знань та вмінь студентів під час лекційних та практичних занять;</p> <p>періодичний та семестровий контроль дозволяє визначити рівень підготовки здобувачів вищої освіти на етапах виконання завдань.</p> <p>Форма контролю – залік.</p>
Вимоги до письмової роботи	<p>Вивчення дисципліни передбачає обов’язкове виконання всіма студентами двох письмових робіт – наукових доповідей, оформлених згідно вимог до наукових робіт.</p> <p>Наукова доповідь – повідомлення на певну тему, оформлене у вигляді реферату.</p> <p>Структура доповіді: титульний лист (назва установи, тема роботи, ім’я та прізвище виконавця роботи, ім’я та прізвище викладача); вступ (мета, завдання та актуальність роботи); основна частина (розкриття теми роботи); висновки (ключові тези, результати дослідження), бібліографія (список використаної літератури).</p>

	Також наукові повідомлення можна оформлювати як статтю, що містить предмет дослідження і складається з анотації, мети, постановки проблеми, висновків, літератури та додатків.
Практичні заняття	Система оцінювання практичних занять визначена положенням про порядок організації навчального процесу та оцінювання успішності студентів у Навчально-науковому Інституті мистецтв Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. Перевірка знань відбувається у формі тестування та проводиться двічі на семестр на останніх заняття першого та другого змістових модулів.
Умови допуску до підсумкового контролю	Порядок та організація контролю знань студентів, зокрема, умови допуску до підсумкового контролю визначаються положенням про порядок організації навчального процесу та оцінювання успішності студентів у Навчально-науковому Інституті мистецтв Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. За результатами поточного контролю надається допуск студенту до семестрового контролю, який проводиться у формі екзамену та складається з теоретичної та практичної частин.

7. Політика курсу

Курс розроблено з огляду на Національну рамку кваліфікацій для кваліфікаційного рівня «магістр», програмні вимоги навчальної дисципліни спрямовані на досягнення сьомого (7) рівня Національної рамки кваліфікацій (Постанова Кабінету Міністрів України від 25 червня 2020 року № 519 «Про внесення змін у додаток до постанови Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1341»).

Письмові роботи:

Планується виконання студентами обов'язкових та додаткових декількох видів письмових робіт: обов'язкової письмової контрольної роботи, письмових тестових завдань за темами, винесеними на самостійне опрацювання (перелік міститься в Методичних вказівках і завданнях для підготовки до семінарських (практичних) занять), письмових експрес-опитувань на семінарських заняттях тощо, а також додаткових письмових індивідуальних завдань, курсових робіт (за вибором студента).

Академічна доброчесність:

Очікується, що студенти будуть дотримуватися принципів академічної доброчесності, усвідомлюючи наслідки її порушення, що визначається Положенням про запобігання та виявлення плагіату у ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» <https://pnu.edu.ua/положення-про-запобігання-плагіату/>.

Відвідування занять

Відвідання занять є важливою складовою навчання. Очікується, що всі студенти відвідають лекції і практичні заняття курсу.

Пропуски семінарських (практичних, лабораторних) занять відпрацьовуються в обов'язковому порядку. Студент зобов'язаний відпрацювати пропущене заняття впродовж двох тижнів з дня пропуску заняття. За пропущені лекційні заняття без поважних причин в обсязі, що перевищує 10% від загальної кількості лекційних годин, які відведені на навчальну дисципліну відповідно до робочого навчального плану, керівник курсу віднімає 5 балів від підсумкового семестрового балу студента (п. 5.1.2 Положення про порядок організації навчального процесу та оцінювання успішності студентів у Навчально-науковому Інституті мистецтв Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника <https://art.pnu.edu.ua/організація-навчального-процесу/>).

8. Рекомендована література

1. Алексеева В. В. Что такое искусство? Москва : Советский художник, 1991.
2. Арнхейм Р. Искусство и визуальное восприятие / сокр. пер. с англ. В. Н. Самохина; общ. ред. и вст. ст. В. П. Шестакова. Москва : Прогресс, 1974.
3. Банфи А. Философия искусства / предисл. К. М. Долгова; пер. с итал. Г. П. Смирнова. Москва : Искусство, 1989.
4. Білецький П. Мова образотворчих мистецтв. Київ : Радянська школа, 1973.
5. Вельфлин Г. Основные понятия истории искусств. Проблема эволюции стиля в новом искусстве / Г. Вельфлин. Москва: В. Шевчук, 2016. 312 с.
6. Виппер Б. Введение в историческое изучение искусства. 2-е изд., испр. и доп. Москва : Изобразительное искусство, 1985.

7. Волков Н. Восприятие картины. Москва : Просвещение, 1976.
8. Голубець О. Мистецтво ХХ століття : український шлях. Львів : Колір ПРО, 2012.
9. Даниэль С. Искусство видеть : О творческих способностях восприятия, о языке линий и красок и о воспитании зрителя. Л. : Искусство, 1990.
10. Дианова В. М. Постмодернистская философия искусства: истоки и современность. – СПб.: Петрополис, 1999.
11. Ідеї, смисли, інтерпретації образотворчого мистецтва: українська теоретична думка ХХ століття : антологія / уряд. Р. М. Яців. Львів : Львівська національна академія мистецтв; Інститут народознавства НАН України, 2012.
12. Кандинский В. О духовном в искусстве. Москва, 1992.
13. Кандинский В. Точка и линия на плоскости : пер. с нем. Козиной Е. СПб. : Азбука-классика, 2005.
14. Кантор А. М. Предмет и среда в живописи. Проблемы взаимоотношений предметного мира и пространственной среды. Москва : Советский художник, 1981.
15. Капанова С. От замысла и натуры к законченному произведению : 1. Суриков. 2. Врубель. 3. Петров-Водкин. Москва : Изобразительное искусство, 1981.
16. Левицька М. Дослідження твору мистецтва: опис – аналіз – інтерпретація/ М. Левицька // Мистецький альманах «Артес» [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://artes-almanac.com/opys_analiz_interpretacija/
17. Лексикон нонклассики. Художественно-эстетическая культура ХХ века / под ред. В. В. Бычкова. Москва : РОССПЭН, 2003.
18. Лиотар Ж.-Ф. Ответ на вопрос : что такое постмодерн? // Эстетика и теория искусства ХХ века : Хрестоматия / отв. ред. : Н. А. Хренов, А. С. Мигунов. Москва : Прогресс-Традиция, 2007.
19. Маньковская Н. Б. Эстетика постмодернизма. СПб. : Алетейя, 2000.
20. Могильовський В. Ю. Від задуму до втілення : Книга для учнів. Київ : Радянська школа, 1989.
21. Морозов А. И. Художник и мир личности. Москва : Советский художник, 1981.
22. Мочалов Л. В. Пространство мира и пространство картины. Очерки о языке живописи. Москва : Советский художник, 1983.
23. Называть вещи своими именами : Программные выступления мастеров западно-европейской литературы ХХ века / сост., предисл., общ. ред. Л. Г. Андреева. Москва : Прогресс, 1986.
24. Никулина О. Р. Природа глазами художника. Проблемы развития современного пейзажа. Москва : Советский художник, 1982.
25. Ничкало С. А. Мистецтвознавство : Короткий тлумачний словник. Київ : Либідь, 1999.
26. Плазовська Л. В. Формування умінь художньо-образного аналізу творів декоративного мистецтва у студентів вищих педагогічних навчальних закладів : дис. канд. пед. наук / Л. В. Плазовська. Київ, 2010. 247 с.
27. Постмодернизм : Новейший философский словарь / гл. науч. ред. и сост. А. А. Грицанов. Минск : Современный литератор, 2007.
28. Савицька Л. Художня критика в Україні. Друга половина ХІХ – початок ХХ ст. Хрестоматія : навч. посіб. за ред. М. О. Кри-волапова. Київ : АМУ, ТОВ «Кадри», 2001.
29. Сидоренко В. Д. Візуальне мистецтво від авангардних зрушень до новітніх спрямувань : Розвиток візуального мистецтва України ХХ–ХХІ століть. Київ : ВХ студіо, 2008.
30. Селезньова А. В. Основи орнаментальної побудови композиції весільного рушника / А. В. Селезньова // Вісник КНУКіМ. Серія : Мистецтвознавство. Вип. 33. С. 131–139. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vknukim_myst_2015_33_20
31. Сотська Г., Шмельова Т. Словник мистецьких термінів. Херсон : Стар, 2016. 52 с.
32. Станкевич М. Автентичність мистецтва. Питання теорії пластичних мистецтв. Львів : СКІМ, 2004.
33. Шпитальова О. В. Формування творчої особистості студента засобами народного декоративно-прикладного мистецтва / О. В. Шпитальова // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2016. № 2. С. 77–84. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pednauk_2016_2_12